

**ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ
В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
В СЕРЕДНІХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ**

Андрій ФУРДИЧКО,

Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ (Україна);
akniacz@ukr.net**EDUCATIONAL POTENTIAL OF MUSICAL FOLKLORE
IN THE PROCESS OF TEACHING THE HISTORY OF
UKRAINE IN THE MIDDLE CLASSES OF SECONDARY SCHOOL**

Andrii FURDYCHKO,

Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyjiv (Ukraine),
orcid.org/0000-0002-2963-9794

Фурдычко Андрей. Воспитательный потенциал музыкального фольклора в процессе преподавания истории Украины в средних классах общеобразовательной школы. В статье предлагаются конкретные примеры, основанные на базе анализа народнопесенного материала и понимания необходимости его использования в дидактически-воспитательных целях, его включения в практику преподавания истории Украины в средних классах общеобразовательной школы. В эпоху глобализационных процессов, которые “вымывают” традиционные этнические ценности, автор считает подобную постановку вопроса в воспитательном плане **актуальной**. Целью данного исследования является предоставление определенных методических рекомендаций учителям истории по использованию музыкального фольклора в процессе преподавания истории в 5–9 классах. **Методика** работы зиждется на анализе и синтезе, конкретной разработки определенной темы. **Выводы.** Предлагаемые рекомендации использования знаний музыкальной этнографии на уроках обогатят палитру учительских красок для очеловечивания исторического ландшафта. История нашего народа дополнится настоящими человеческими эмоциями, которые сопровождали его на протяжении тысячелетий и создавали тот генетический код нации, на котором основывается понимание нашего движения к лучшей доле.

Ключевые слова: музыкальный фольклор, история Украины, былины, думы, казацкие и чумацкие песни, кобзари.

“Бідний мужик, хлібороб, трудівник
ніби й не існує в історії”

М. Костомаров

Вступ. Одна з цілей навчання історії України в школі полягає в формуванні в учнів національної самосвідомості, загальної культури та світоглядних орієнтирів. Випускник основної школи, за визначенням навчальної програми, – це є патріот України, який знає її історію і є носієм української культури. Шкільна історична освіта виховує засобами історії громадянську свідомість, зорієнтовану на патріотичні почуття приналежності до власної країни та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей¹.

У ключових компетенціях, які мають бути притаманні учню, – уміння використовувати мистецькі артефакти для пізнання минулого, осмислювати твори мистецтва в історичному контексті.

Постановка проблеми. В епоху глобалізаційних процесів, які “відмивають” традиційні етнічні цінності, вважаємо таке формулювання питання у виховному плані **актуальним**. Але роль музичного фольклору у розкритті певних тем історичного минулого, на наш погляд, є

недооціненим. Особливо це стосується дописемної доби, як і розкритті повсякденного життя і культури українців в період домінування сільського укладу. Тому, **метою** даного дослідження є надання певних методичних рекомендацій вчителям історії з використання музичного фольклору в процесі викладання на уроках історії в 5–9 класах. **Методика** роботи ґрунтується на аналізі, синтезі й конкретній розробці певної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звернення до народнопісенного надбання українців опирається на філософське осмислення музичного фольклору як одного зі стрижневих компонентів культури (С. Грица, О. Дей, С. Євтушенко, І. Земцовський, А. Іваницький, О. Онищенко та ін.). Стосуються означеної тематики дисертаційні дослідження Т. Мартинової, Б. Нестерович, В. Процюка, З. Сироти, О. Шикирінської, Г. Яківчук та ін. Проблема змісту, методів, форм, навчально-методичного вивчення усної народної творчості у підготовці майбутніх фахівців на історико-філологічних факультетах університетів присвячена робота М.П. Вовк². Подібна тематика знайшла своє відображення в дослідженні В. Калабської з Уманського педагогічного університету ім. П. Тичини³. Ледняк Ю.В. в своїй дисертаційній роботі

¹Navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity (istoriia Ukrainy. 5–9 klasy)[The curriculum for secondary education institutions (History of Ukraine. 5 th grade)], Dodatok do nakazu MON Ukrainy vid 21.02.19 r., 236, P. 1–2 [in Ukrainian].

²Vovk M. P. Folklorystyka u klasychnykh universytetakh Ukrainy (druga polovyna XIX – pochatok XXI st.): navch. posib. [Folklore in classical universities of Ukraine: manual], Kyiv., 2014., 202 p. [in Ukrainian].

³Kalabska V. S. “Vykorystannia folklornoho komponentu pry pidhotovtsi maibutnykh uchyteliv v UDPU im. P. Tychny” [Use of the folklore component in the training of future teachers at the UDPU P. Tychny], Zbirnyk naukovykh prats Umanskooho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. P. Tychny [Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University named after P. Tychny], [hol. red.: M.T. Martyniuk], Uman : FOP Zhovtyi O.O., 2015, Vol. 1, P. 124–133 [in Ukrainian].

проаналізувала педагогічний потенціал фольклору Східного регіону України⁴. Вострикова Л.Д. порушила питання ролі фольклору в процесі національного виховання особистості⁵. Одеський дослідник Батюк Н.О. аналізував особливості формування художньо-образного мислення дітей засобами фольклору⁶. Коваль Т.В. з Вінницького педагогічного університету ім. М. Коцюбинського надрукувала результати дослідження психолого-педагогічних особливостей використання музичного фольклору в навчально-виховній роботі з молодшими школярами⁷. Організаційно-дидактичні засади використання українського фольклору в навчально-виховному процесі гірської школи стали предметом зацікавленості Лесі Височан⁸. На жаль, тема використання народної пісні на уроках історії не привернула уваги вчителів та методистів.

Втім, народнопісенне надбання українського народу заслуговує на відповідну увагу і шанування. Українська пісенна творчість відзначається винятковим різноманіттям. Їхня жанрова палітра розкриває цілі історичні пласти життя народу (календарно-обрядові, родинно-обрядові та побутові, кріпацького побуту, козацькі пісні, історичні пісні і думи, солдатського побуту, ліричні пісні та балади). Пісні, високохудожні і в слові, і в мелодії, довершені за формою і змістом, пережили всі лихоліття минулого й донесли до наших днів дорогоцінні скарби народного досвіду.

Фольклор – глибинна основа духовної культури, завдяки якій здійснюється зв'язок минулого із сучасним, зберігається спадкоємність поколінь, ідентичність і цілісність етносу. Як історико-культурний і мистецький феномен фольклор розвивається й оновлюється в різноманітних зв'язках та взаємодіях. Креативний потенціал фольклору невичерпний.

Жодна нація за всю історію не має такої кількості пісень, як самостійно створив український народ. В ЮНЕСКО зібрана фонотека народних пісень країн усього світу. У фонді України знаходиться 15,5 тисяч пісень. За різними оцінками, українці склали від кількох сотень тисяч до кількох мільйонів пісень.

Учні загальноосвітньої школи орієнтують усвідомлювати себе носіями й продовжувачами певної культури, розуміти значення *культурної традиції* для розвитку суспільства.

Вже на стадії пропедевтики в 5-му класі можна рекомендувати при розкритті поняття “усне історичне джерело” пояснити учням значення народної пісні як історичного джерела. Адже у структурі й виконанні найдавніших обрядових пісень збереглися рештки світогляду й музичного мислення наших предків від епохи землеробського неоліту та індоєвропейської доби⁹. Воно було частиною трудових процесів, магічних дій та

обрядів, які мали вплинути на природу, тваринний світ і суспільство. У дописемний період усна творчість народу була дієвою формою передачі інформації, знань, звичаїв, народної етики, моральних цінностей. Народнопісенна традиція також увібрала у себе світоглядний досвід багатьох генерацій, в ній уособлюється естетика, побутові, моральні та правові норми сотні поколінь. При науковому підході до аналізу музичного фольклору ми зможемо його використовувати як історичне джерело. При поясненні історичної цінності народнопісенного надбання українців слід використати міжпредметні зв'язки з “Образотворчим мистецтвом”, де при викладанні теми “Музика як вид мистецтва. Народна музика” виховується повага до мистецького скарбу українського народу і гордість за нього.

При викладанні в 7-ому класі розділів “Виникнення та становлення Русі-України”, “Русь-Україна наприкінці X – першій половині XI ст.”, “Русь-Україна у другій половині XI – першій половині XIII ст.” поряд з описом політичних подій, воєн і битв, характеристикою історичних постатей і державним улаштуванням, слід звернути увагу на повсякденне життя простого народу, який часто визначається як творець історії. Знання про музичну культуру цієї епохи допоможе вчителю змалювати більш реальну картину народного побуту і його обрядовість.

Період, що передував виникненню давньої Київської держави, світоглядно належав до язичницького сприйняття навколишнього світу. Це, звісно, відображалось у народнопісенній творчості. Навіть після прийняття на Русі християнства (988 р.), в цьому плані нічого не змінилось. Вони ще декілька століть виконувалися населенням, всупереч церковній політиці.

Найдавніші форми народної музики були пов'язані з календарною обрядовістю, зі змінами в житті природи, трудовою діяльністю людини, хліборобським культом, скотарством. З введенням християнства обряди зазнали певного впливу, в них почали переважати християнські елементи і символи, утворився певний симбіоз язичницьких і християнських рис. Такими, зокрема, стали Різдвяні свята з колядками, щедрівками, Купальські свята та ін.

За часів Київської Русі було зафіксовано чисельні приклади, які засвідчують багату пісенну творчість, існування музикальної традиції. У “Повісті минулих літ” Нестора автор-чернець з осудженням згадує про звичаї радимичів, в'ятичів і сіверян збиратися між селами “на ігрища, танці і на всякі бісівські пісні”. “А радимичі, і в'ятичі, і сіверяни один звичай мали... І весіль не було в них, а ігрища межі селами сходилися вони на ігрища, на пляси і на всякі бісівські пісні, і тут умикали жінок собі, – з якою ото хто умовився”¹⁰.

⁴ Ledniak Yu. V. Pedagogichnyi potentsial folkloru Shkhidnoho rehionu Ukrainy: avtoreferat dysertatsii na здобuttia naukovoho stupenia kandydata pedagogichnykh nauk, Luhansk, 2002, 20 p. [in Ukrainian].

⁵ Vostriakova L. D. “Rol folkloru v protsesi natsionalnoho vykhovannia osobystosti”, *Pedahohichni nauky*, 2013, N 34, P. 136–141 [in Ukrainian].

⁶ Batiuk N. O. Osoblyvosti formuvannia khudozhno-obraznoho myslennia ditei zasobamy folkloru, Odesa, 2007, 72 p. [in Ukrainian].

⁷ Koval T. V. “Psykhologo-pedahohichni osoblyvosti vykorystannia muzychnoho folkloru v navchalno-vykhovnii roboti z molodshymy shkoliaramy” [Psychological and pedagogical features of the use of musical folklore in educational work with younger students], *Young Scientist*, 2017, N 11 (51), *Pedahohichni nauky [Pedagogical sciences]*, P. 329–333 [in Ukrainian].

⁸ Vysochan L. “Orhanizatsiino-dydaktychni zasady vykorystannia ukrainskoho folkloru v navchalno-vykhovnomu protsesi hirs'koi shkoly” [Organizational and didactic principles of using Ukrainian folklore in the educational process of the mountain school], *Hirska shkola Ukrain'skykh Karpat [Mountain school of the Ukrainian Carpathians]*, 2018, N 18, P. 160–164 [in Ukrainian].

⁹ Ivanytskyi A. I. Ukrainskyi muzychnyi folklor. Pidruchnyk dlia vyshchykh uchbovykh zakladiv [Ukrainian musical folklore. Textbook for higher education institutions], Vinnytsia: Nova knyha, 2004, P. 6–8 [in Ukrainian].

¹⁰ Povest vremennykh let [A tale of temporary years]. Perevod D.S. Lykhacheva, O.V. Tvorohova, Sankt-Peterburh: Vyta-Nova, 2012, P. 15 [in Ukrainian].

Такий осуд з боку православного ченця цілком зрозумілий, бо ці “бісівські” співи здавна супроводжували язичницькі ритуали. На той час (XII ст.) пройшло понад 200 років від прийняття християнства на Русі, а “поганські” пісні ще зберігалися. Вони існували і задовго до того. У літописах згадані “співці-музиканти з кіфарами чи гуслами”, а також Боян – давньоруський співак і “піснетворець”. У побуті народ користувався духовими, струнними й ударними музичними інструментами. Найпоширенішими з них були гусла, ріжки, труби, сопелі, бубни, згодом – сурни, волинки, гудки (смики), домри, ліри, кобзи та інші. Улюбленими інструментами слов'ян були гусла і домра.

Серед жанрів давнього фольклору слід згадати обрядові пісні: весільні, весняні, русальні, купальські, плачі та голосіння, епічні твори, рання лірика.

Характерною ознакою язичницького, а згодом і християнського етапу культури Київської Русі була епічна творчість. Це було літературно-музичне мистецтво – поезія виконувалась як музичний твір, в якому значну роль відігравав урочистий речитатив. Припускають, що саме в такій формі виконувалась в ті часи “Слово о полку Ігоревім”. До таких творів належать також билини – епічні пісні, що виконувались речитативом. Характерний акомпанемент – гусла або інші музичні інструменти. Це один з найдавніших жанрів героїчного епосу українського народу. Билинні сюжети створені переважно в часи Київської Русі. Здебільшого билини прославляють подвиги народних героїв та богатирів і своїм сюжетом пов'язані з Києвом та князем Володимиром. Головні центри билинного епосу – Київ, Чернігів, Конотоп, Галич (давній) і Новгород Великий. У багатьох з цих творів існує реальна історична основа. Міста, битви, імена князів можна сьогодні локалізувати в часі і просторі. Багато побутових сюжетів зрозумілі сучасній людині. До створення епічних творів були причетні професіонали-поети і співці. До таких належав згадуваний Галицько-Волинським літописом під 1242 р. “славетний співак” Митуса, який колись із гордості не захотів служити князю Данилу, а також Боян зі “Слова о полку Ігоревім”, який свої пісні супроводжував грою на струнному інструменті, ймовірно гуслах.

На одній з фресок Софійського собору в Києві зображений великий оркестр з 11 музикантів.

Отже, за часів Київської Русі існувала музична культура, яка відзеркалювала весь комплекс суспільного та духовного життя спільноти, частково вона належала до народної традиції язичницької доби, а частково почала вбирати в себе елементи християнства і культури православних народів.

У 8-ому класі розділи, присвячені становленню козацтва (XVI – перша половина XVII ст.), Національно-визвольній війні середини XVII ст., Козацькій Україні (наприкінці XVII – на початку XVIII ст.) можна деталізувати розповіддю про козацькі думи і діяльність кобзарів.

Думи – один із жанрів фольклору про події з життя козаків XVI—XVIII ст. Їх текстовий зміст найчастіше концентрується навколо таких тем, як героїчна боротьба українського народу проти турецько-татарських загарбників та про турецьку неволю (XIV–XV ст. – рання козацька доба); проти національного поневолення (XVI – поч. XVII ст. – доба Хмельниччини й Гетьманщини); побут і соціальне становище (кін. XVII ст. – період Руїни, політичного занепаду).

Народні, історичні пісні та думи, у яких оспівується Козацька доба, отримали назву – козацькі пісні. У героїчному обрамленні, іноді алегорично, в них описується смерть козака, від'їзд до чужих країв, сум за Батьківщиною, герці та баталії. Згодом гайдамацька тематика доповнила цей фольклорний жанр. Козацькі пісні здебільшого звучали в репертуарі кобзарів та лірників. Найдавніші з них належали до теми про польову сторожу, постій козаків і пожежу в степу, про бурю на морі і потоплення турецького корабля, про сутички витязя-русича з турком чи татариним. Тематично вони перегукуються з билинами і думами, історичними піснями. На жаль, ця група пісень в архаїчній формі нечисленна. Більш відомі козацькі пісні, які виникли у XV—XVI ст. з появою козацтва. Вони найбільш реалістичні й чітко відображають певну історичну епоху. У вирі боротьби з турецько-татарськими нападниками, під час перемоги і поразки козацького війська, в чужинській неволі й рабстві козацькі пісні розкривають ліричний образ козака – типового представника Запорізької Січі. Цінним для відтворення морального архетипу козака є ті пісні, які показують його внутрішній духовний світ, думки та почуття в різних обставинах козацького життя.

Однією з найпоширеніших тем козацьких пісень є прощання козака з рідними та його від'їзд з дому. На перший план виступає в них смуток прощання з сім'єю, коханою дівчиною чи молодою дружиною. У сцені прощання вбачаються ритуальні риси: батько сідлає, а мати напуває коня, дівчина дарує весільну хустину, ворожить на дорогу, замовляє сили природи допомагати її коханому на шляху і т. п. У ліричних піснях центральною темою виступає козацький побут і викликані ним почуття та думки. Основні мотиви – життя в походах без відпочинку, коли нема де прихилити голову, мотив ностальгії за рідним домом Туга посилюється мотивом самотності: єдиним другом козака є вірний кінь, що розуміє його настрій, хвилювання, охороняє в час небезпеки, попереджає про неї, а якщо господар загинув, сповіщає про це його рідних. Тема смерті козака є однією з найпоширеніших у цій групі пісень. Картина загибелі козака постає доволі традиційною: вбитий він лежить під калиною чи тополею, очі накріті червоною китайкою (символ козацької слави, у дохристиянські часи червоний – колір смерті), нахилився вірний кінь, над ним кружляє чорний ворон (теж символи смерті, представники потойбічного світу). У деяких піснях смертельно поранений козак розмовляє зі своїм єдиним другом-конем, який копитами в землі копає для нього могилу, просить його передати останню звістку рідним. Поширений в козацьких піснях мотив смерті козака як вінчання з сирою землею чи з травою-муравою. Особливого драматизму він набуває в піснях, де загибель козака представлено у формі розгорнутої метафори – як опис весілля. Трагічно виглядає смерть козака в цих піснях, змальована як страхітливий бенкет хижих птахів, що глумляться над тілом убитого козака (“Чорна рілля ізорана”, “Летів орел, летів”). Символом козацької звитяги, нездоланності духу стає і червона китайка, і насипана висока могила.

Козацькі пісні, як найдавніший пласт суспільно-побутової лірики, зберігають також деякі елементи міфологічного мислення (козак наділений надприродними здібностями, йому підвладні природні стихії тощо). У цих піснях представлені архетипні образи коня (який може говорити людською мовою, плаче над убитим козаком, просить прокинутись), сивої зозулі (розповідає козакові,

що діється вдома, від нього несе звістку рідним), ворона, сокола; персоніфіковані образи сил природи, дерев (або всієї діброви, лісу, гаю) тощо¹¹.

Творцями славнозвісних дум та історичних пісень були *кобзарі*, що зображали найважливіші події життя українського народу впродовж багатьох століть і закликали його на боротьбу проти поневолювачів. Сюжети дум та пісень про боротьбу проти турецько-татарських нападників і польської шляхти стали важливими історичними джерелами, створеними кобзарями — безпосередніми учасниками подій — під час походів або після них. Героями творів кобзарів ставали улюблені в народі історичні постаті: Самійло Кішка, Байда, Маруся Богуславка, Богдан Хмельницький, Петро Сагайдачний, Петро Дорошенко, Іван Богун. Кобзарі завжди прославляли бойові походи Війська Запорозького, а козаки над усе любили пісню.

Незрячі співці утворювали братства або гурти на візирець ремісничих цехів. У братствах існували майстри й учні, які впродовж двох років опановували не тільки кобзарську майстерність, а й таємну так звану лебійську мову й мали дотримуватися встановлених корпоративних правил, порушення яких каралося. Незрячі кобзарі були не жебраками, що випрошують милостиню, а професійними виконавцями, які грою на бандурі та співом заробляли собі на життя.

Для ілюстрації нарративу про кобзарів, сьогодні, використовуючи Інтернет, можна озвучити на уроці кобзарські думи “Пісня про смерть козака”, “Дума про удову”, “Дума про Марусю Богуславку”, “Дума про сестру і брата” у виконанні справжніх кобзарів: Степана Пасюги, Платона Кравченка, Михайла Кравченка, Петра Древченка, Гната Гончаренка, Остапа Вереся та ін.

Ще одна тема, згадана в програмі з історії для 8-го класу – чумацтво. З XV ст. й до початку XIX ст. в Україні розвивався чумацький промисел. Чумаки привозили на волах з Дону і з берегів Чорного й Азовського морів переважно рибу та сіль і торгували ними. Про них складено багато пісень, названих чумацькими. Їх тематика: довгий шлях, невлаштованість побуту, небезпека ворожих нападів, хвороби і смерть на чужині. У них показані й причини, які змушували селян вдаватися до чумакування: “Ой тим же я чумакую, Що так мені лучче жити: На панщину не ходити, Подушного не платити...”. Але нерідко надії не справджувались і повертався чумак з Дону додому тільки з батіжком у руках, “за плечима торбина, ще й латана свитина – дочумакувався!”. Серед лихих пригод – хвороб, каліцтва – пісні з осудом називають і пияцтво, яке призводило до гіркого фіналу: “не знать за що пропив вози, пропив ярма ще й занози, а сам ходиш по дорозі, проливавши гіркі сльози”. Чумацьким промислом займалися й козаки. Відомо, що запорожці супроводжували чумацькі валки, захищаючи їх від нападів татар, залишали чумаків у своїх поселеннях на зимівлю. Деякі мотиви чумацьких пісень перегукуються з козацькими; окремі образи, порівняння, метафори повторюються в козацьких, чумацьких, а далі й солдатських піснях. Центральною фігурою чумацьких пісень є чумак-нетяга, на плечі якого лягли злигодні та небезпеки. Це образ відважної й волелюбної людини, яка добре володіє зброєю і здатна не розгубитися в скрутну хвилину, відбити напад ворога.

Висновки. Таким чином, аналіз шкільних програм та

підручників з історії України доводить, що учням середнього шкільного віку викладається політична історія, в якій основними подіями є війни, революції, перевороти й повстання. Історичні постаті певним чином залюднюють цю схематичну картину. Але народ, як визнаний творець історії, з його повсякденним життям, турботами, radoщами, обрядами і звичаями не існує в цій розповіді.

У цій невеличкій розвідці ми спробували розкрити лише незначний нюанс повсякденного життя народу, який віддзеркалений в його піснях, в музичному фольклорі. У величезній кількості народних пісень закарбований багатотисячний шлях історії – язичницьке світосприйняття, заховане у звичаях і обрядах, билінний світ княжої доби, героїчний епос Козацької України, сумна доля кріпаків, гайдамаків, чумаків та рекрутів. Тут же відчуття жіноцтва в різних життєвих катаклізмах та історичних епохах. Запропоновані рекомендації використання знань музичної етнографії на уроках збагатять палітру вчительських фарб для залюднення історичного ландшафту. Історія нашого народу заповниться справжніми людськими емоціями, які супроводжували його впродовж тисячоліть і створювали той генетичний код нації, на якому ґрунтується розуміння нашого поступу до кращої долі.

Furdychko Andrii. Educational potential of musical folklore in the process of teaching the history of Ukraine in the middle classes of secondary school. Educational potential of musical folklore in the teaching process of study subject History of Ukraine in the middle grades of secondary school has been highlighted in given article. The article offers special examples of the musical folklore use for didactic and educational purposes. Based on the analysis of the available Ukrainian folk song material, the author proves the need including folklore to the practice of teaching the history of Ukraine in the middle grades of secondary school. It was made also an analysis of the educational potential of Ukrainian musical folklore in the same spheres. In the era of globalization, which “wash away” traditional ethnic values, we consider the formulation of such an issue in terms of education relevant. **The purpose of this study** is to provide certain guidelines for history teachers on the use of musical folklore in the teaching process in history lessons in grades 5–9 of high school. **The methodology** of the proposed article is based on the analysis, synthesis and specific development of methodological and general didactic guidelines for involving musical folklore in the history of Ukraine subject study plan. **Conclusions.** The proposed recommendations for the use of musical ethnography material in history lessons will enrich the sources of teachers' methodology and allow students to understand the connection between oral folklore and national history. The history of our people will be filled with real human emotions that have accompanied them for centuries and created the genetic code of the nation on which is based the understanding of national development.

Key words: musical folklore, history of Ukraine, epics, dumas, Cossack and Chumack songs, kobzars.

Андрій Фурдичко – доктор мистецтвознавства, доцент кафедри музичного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв. Коло наукових інтересів: історія та теорія культури, процеси фольклоризму у пісенно-музичному мистецтві України. Автор та співавтор 2 монографій, понад 40 наукових робіт.

Furdychko Andrii – Doctor of Arts, Associate Professor of Music Art Department, Kyiv National University of Culture and Arts. Research interests: history and theory of culture, processes of folklore in the song and music art of Ukraine. Author and co-author of 2 monographs, more than 40 scientific papers.

Received: 06.05.2021

Advance Access Published: June, 2021

© A. Furdychko, 2021

¹¹ Kozatsk skachat muzyku besplatno y slushat onlain – pesny, URL: <https://useraudio.net/search/%D0%BA%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%8C%D0%BA>